

УДК 81'33-47.44
DOI <https://doi.org/10.26661/2414-1135-2022-86-23>

МОРФОЛОГІЧНІ ХАРАКТЕРИСТИКИ АНГЛІЙСЬКОЇ МОВИ ЯК ОСНОВА СЛОВОТВОРЧОГО ПРОЦЕСУ

Семенова М. А.

*аспірантка кафедри прикладної лінгвістики
Волинський національний університет імені Лесі Українки
пр. Волі, 13, Луцьк, Волинська область, Україна
orcid.org/0000-0003-3370-7750
semenova.maria@vnu.edu.ua*

Ключові слова: морфологія, морфеми англійської мови, лексичні морфеми, функціональні морфеми, вільні морфи, зв'язані морфеми.

З моменту винайдення мовних систем усі мови світу підвладні постійним змінам: змінюються слова, деякі вимирають, а нові слова винаходяться або видозмінюються знову і знову. Розширення словникового запасу неможливо уникнути, оскільки різноманітні об'єкти, критерії, стани, терміни, способи дії, контексти, події тощо завжди мають бути описані та номіновані. У лінгвістиці цим явищем займається галузь морфології. Морфологія досліджує побудову слів і слів, опрацьовує комбінаторику таких одиниць, як основи і афікси, виводить значення складних слів ідентифікує те, на основі яких механізмів виникають нові слова. Слова є основою мови. На морфологічному рівні слова складаються з однієї чи кількох морфем. Морфеми, які з грецької означають форму, вид, — це найменші одиниці мови, що мають значення або граматичну функцію, на які можна розкласти слово. У статті ми наочно описуємо англійські морфеми в їх функціональному (граматичні та лексичні) та структурному аспекті (вільні та зв'язані), а також флективні та похідні, або дериваційні, морфеми. Робота окреслює дослідження слова і його будови, акцентуючи на найменших змістовних частинах, на які можна слово розділити. Окрім морфологічних, стаття прослідковує смислові ознаки морфем. Також ми наводимо порівняльну таблицю флективних та дериваційних афіксів англійської мови. Далі ми виокремлюємо вісім флективних морфем та описуємо дериваційні морфеми — суфікси і префікси. Під час написання статті були застосовані такі методи: метод суцільної вибірки із лексикографічних джерел; аналіз словникових дефініцій та словотвірних моделей; інформаційно-пошуковий метод для відбору матеріалу дослідження; контекстуальний, функціональний та метод аналізу словникових дефініцій для простеження лінгвопрагматичних особливостей англійських неологізмів; метод дедукції та індукції для підсумування даних і формулювання висновків роботи; метод компонентного аналізу для позначення семантичного наповнення досліджуваних неологізмів. Головне завдання статті — закласти основу для вирішення лінгвістичної проблеми морфології, що базується на концепції морфологічної структури та чіткій диференціації її компонентів.

MORPHOLOGICAL CHARACTERISTICS OF THE ENGLISH LANGUAGE AS THE BASIS OF WORD FORMATION PROCESS

Semenova M. A.

Postgraduate Student at the Department of Applied Linguistics

Lesya Ukrainka Volyn National University

Voli Ave., 13, Lutsk, Volyn region, Ukraine

orcid.org/0000-0003-3370-7750

semenova.maria@vnu.edu.ua

Key words: *morphology, English morphemes, lexical morphemes, functional morphemes, free morphemes, bound morphemes.*

Since the invention of language systems, all the languages of the world have been subject to constant change: words change, some die out, and new words are invented or modified again and again. Vocabulary expansion cannot be avoided because a variety of objects, criteria, states, terms, modes of action, contexts, events, etc. must always be described and nominated. In linguistics, the branch of morphology deals with this phenomenon. Morphology studies the construction of word forms and words, works out the combinatorics of such units as bases and affixes, derives the meaning of complex words identifying, on the basis of which mechanisms new words arise. Words are the basis of language. At the morphological level, words consist of one or more morphemes. Morphemes, which from the Greek means “form, kind”, are the smallest lexical units of meaning or grammatical function into which a word can be broken down. In the article we visually describe English morphemes in their functional — grammatical and lexical — and structural aspects — free and bound, as well as inflexive and derivational morphemes. The work defines the study of a word and its structure, focusing on the smallest meaningful parts into which a word can be divided. In addition to morphological, the article traces the semantic features of morphemes. We also provide a comparative table of inflective and derivational affixes in English. Next, we identify eight inflective morphemes and describe derivational morphemes — suffixes and prefixes. The following methods were used in writing the article: the method of continuous sampling from lexicographic sources; the analysis of dictionary definitions and word-formation models; the information retrieval method for selecting the research material; the contextual, functional and dictionary definitions analysis method for tracing linguopragmatic features of English language neologisms; the deduction and induction method for summarizing data and formulating conclusions; the component analysis method for marking the semantic content of the study. The main task of the article is to lay the foundation for solving the linguistic problem of morphology, based on the concept of morphological structure and a clear differentiation of its components.

Проблематика статті. Морфологія англійської мови є надзвичайно комплексним питанням. Прослідковується необхідність стандартизації питань морфології для підвищення сумісності та перцепції морфологічних даних. Ми аналізуємо те, які компоненти проявляють морфологічні дані і чому морфологічна класифікація має бути вільна від лексикології. Ми акцентуємо, що необхідно розрізняти функціональні та структурні види морфем. Ми припускаємо, що проблематичним положенням морфології є відсутність загальноприйнятої стандартизованої морфологічної термінології,

загальноприйнятого стандартизованого та формалізованого методу опису та обґрунтування для розмежування морфологічних ознак. Практичне значення одержаних результатів полягає в можливості їх застосування в нормативних курсах «Загальне мовознавство», «Прикладна лінгвістика», «Порівняльно-історичне і типологічне мовознавство», «Лексикологія англійської мови», «Сучасна англійська мова» (розділи «Морфологія», «Словотвір»).

Мета і завдання статті. Головне завдання статті – закласти основу для вирішення лінгвіс-

тичної проблеми морфології, що базується на концепції морфологічної структури та чіткій диференціації її компонентів.

Об'єктом представленого дослідження є морфологія англійської мови.

Предметом статті виступають структурно-семантичні та функціональні особливості англійської морфології.

Виклад основного матеріалу. Мова як найважливіший і найдосконаліший засіб комунікації та обміну інформацією може виконувати численні складні функції, оскільки вона є дуже гнучкою і водночас досконало організованою системою. Будучи системною, мова має дві сторони. З одного боку, вона складається з таких елементів, як фонем, морфем, слова, а з іншого, – має структуру, а саме внутрішню організацію зв'язків її багаточисельних елементів, що забезпечують її функціонування у формі акту спілкування.

Морфологія (від грец. «morphē» – «форма», «logos» – «слово, вчення») означає граматичне вчення про слово, його будову, граматичні (морфологічні) форми слова, форми вираження граматичних значень, властиві слову. Центральне місце в морфології належить вивченню частин мови [1, с. 78].

Саме слово є основною одиницею морфології, яка вивчає його граматичні ознаки – граматичну будову, словотворення, вираження характерних граматичних (морфологічних) значень (рід, відмінок, вид тощо), тому морфологію можна сміливо вважати основою словотвору [2, с. 45; 3]. Нижче наведемо наші спостереження про слова та їх будову:

1) деякі слова можна розділити на частини, які все ще мають значення;

2) багато слів мають значення самі собою. Проте інші слова мають значення лише тоді, коли вживаються з іншими словами;

3) деякі частини, на які можна розділити слова, можуть стояти в реченні самостійно як повноцінні слова, а інші не можуть [4, с. 71];

4) ці слова-частини, які можуть зустрічатися тільки в поєднанні, повинні бути об'єднані належним граматичним чином;

5) мови систематично створюють нові слова [10, с. 6].

Лінгвісти можуть зробити такі висновки з цих спостережень:

1) змістовні частини, на які можна розділити слова (наприклад, *boldest* можна розділити на *bold + est*), називаються **морфемами** мови. Вони вважаються основними одиницями значення в конкретній мові [6, с. 31];

2) слова, які мають значення самі по собі, – *boy, food, door*, називаються **лексичними морфемами**. Ті слова, які функціонують для кон-

кретизації зв'язку між однією лексичною морфемою та іншою – словами типу *at, in, on, -ed, -s*, називаються **граматичними, або функціональними, морфемами** [7, с. 224];

3) ті морфем, які можуть стояти окремо як слова, називаються **вільними морфемами** (наприклад, *хлопчик, їжа, в, на*). Морфем, які зустрічаються тільки в комбінації, називаються **зв'язаними морфемами** (наприклад, *boy, food, door*);

4) пов'язані граматичні морфем можна розділити на два таких типи: **флективні морфем** (наприклад, *-s, -est, -ing*) і **похідні морфем** (наприклад, *ful, -like, -ly, un-, dis-*);

5) процеси **словотворення** завжди можуть бути описані [11, с. 209].

Морфем. Морфему можна визначити як мінімальну одиницю, що має постійне значення і постійну форму. Наприклад, лінгвісти кажуть, що слово *buyers* складається з трьох морфем {buy}+{er}+{s}. Доказом цього є те, що кожна може з'являтися в інших комбінаціях морфем, не змінюючи свого значення. Ми можемо знайти {buy} у *buying, buys* та {er} у *seller, fisher*, а також *buyer*. А ще {s} можна знайти у *boys, girls* і *dogs*. Що більше комбінацій міститься в морфемі, то продуктивнішою вона є [9, с. 30].

Важливо зауважити термінологію в контексті орфографії: фігурні дужки { } вказують на морфему. Квадратні дужки [] вказують на семантичну характеристику. Курсивом позначена лексична одиниця [12, с. 18].

Морфем можуть відрізнятися за розміром, адже ні кількість складів, ні довжина слова не визначають, що є морфемою, а що ні. Наприклад, *Albatross* – це довге слово, але всього лише одна морфема; так само як *-y* (наприклад, у слові *dreamy*) також є морфемою [12, с. 18–20].

Лінгвісти вдало окреслюють **сміслові ознаки морфем**. Наприклад, ми можемо проаналізувати слово *girls* з точки зору як його морфологічної, так і смислової структури.

Морфологічно: *girls* = {girl} + {s}.

Семантично: {girl} = [- доросла; - жіночий рід; + людина, ...] + {s}
= {PLU} = [множина].

Дві різні морфем можуть вимовлятися (і інколи навіть писатися) однаково. Наприклад, *-er* у слові *buyer* означає щось на зразок «той, хто», тоді як *-er* у слові *shorter* означає щось на зразок «більшою мірою, ніж». Перший *-er* завжди приєднується до дієслова, тоді як другий *-er* завжди прикріплюється до прикметника. Має сенс розгляд цих двох різних морфем, які за випадковістю звучать

однаково. Перша називається агентивною морфемою {AG}, оскільки вона вказує на дії агента, а друга називається порівняльною морфемою {COMP}, оскільки вона вказує на порівняльний ступінь прикметника.

Ми не завжди можемо дотримуватися визначення морфем як одиниць, що має незмінну форму. Наприклад, коли ми розглядаємо такі слова, як *boys, girls, shirts, books*, ми робимо висновок, що *-s* – це множинна морфема (символізується {PLU}). Але як щодо таких слів, як *men* чи *women*? Тут множинність позначається не додаванням *-i*, а зміною голосної в основі. Проте ми все ще хочемо сказати, що *men* залишається (морфологічно {man} + {PLU}), хоча форма {PLU} в цьому випадку зовсім інша.

Точно так само здається доречним сказати, що *went* = {go} + {PAST} так само, як *i walked* = {walk} + {PAST}, хоча в першому випадку {PAST} передбачає морфологічну зміну форми, зовсім відмінної від звичайного додавання *-ed*.

Іноді дуже складно виявити межі морфем [5, с. 6]. Наприклад, слово *hamburger* спочатку означало {Hamburg} = 'місто в Німеччині' + {er} = 'походить від'. Але, ймовірно, більшість людей зараз розуміють це

слово як значення {ham} = «шинка» + {бургер} = «гаряча котлета, що подається на круглій булочці».

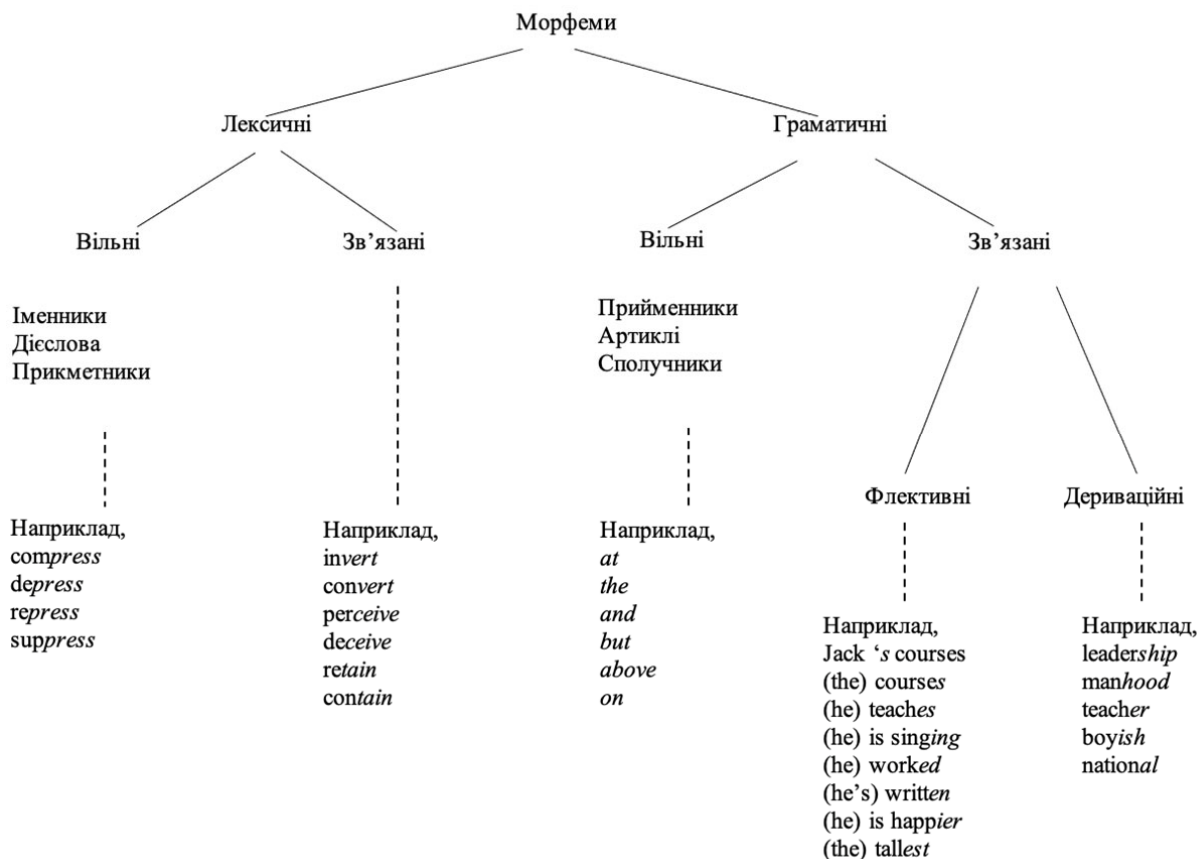
Лексичні та граматичні морфем. Лексичні морфем – це ті, які мають значення самі по собі, самостійно (точніше, вони мають **сенс**). Граматичні морфем визначають зв'язок між іншими морфемами. Але відмінність їхня не така вже чітко визначена.

Іменники, дієслова, прикметники ({boy}, {buy}, {big}) – типові лексичні морфем.

Прийменники, артиклі, сполучники ({of}, {the}, {but}) – це граматичні морфем.

Вільні і зв'язані морфем. Вільні морфем – це ті, які можуть стояти окремо як слова. Це можуть бути лексичні морфем ({serve}, {press}) або граматичні морфем ({at}, {and}). Зв'язані морфем можуть виникати тільки в поєднанні, вони є частинами слова. Вони можуть бути лексичними морфемами (наприклад, {clude}, як у *include, exclude, preclude*) або вони можуть бути граматичними (наприклад, {PLU} = множина, як у *boys, girls і cats*).

Флективні та похідні морфем. Ми можемо зробити подальший розподіл у межах набору морфем, які є як зв'язаними, так і граматичними. Пов'язані граматичні морфем (ті, які не мають сенсу самі по собі та завжди



Діагр. 1. Види розподілу морфем на морфологічному рівні

зустрічаються в комбінаціях) широко відомі як **афікси**. Їх можна додатково розділити на **флексивні афікси** і **похідні афікси**. Далі ми розглянемо докази відмінності між флексивними та похідними афіксами.

Флексивні афікси. Англійська мова має всього лише вісім флексивних афіксів.

Варто ще раз звернути увагу на те, що навіть неправильні форми можна відобразити морфо-

логічно за допомогою вищеописаних морфем. Наприклад, неправильна форма множини *sheep* пишеться як {sheep} + {PLU}, хоча типова форма {PLU} тут не використовується. Аналогічно *better* = {good} + {COMP}; *drove* = {drive} + {PAST}.

Дериваційні афікси. В англійській мові необмежена (невизначена) кількість дериваційних або похідних морфем. Нижче наведені деякі дериваційні суфікси.

Таблиця 1

Порівняльна таблиця флексивних та дериваційних афіксів англійської мови

| Флексивні афікси | Дериваційні афікси |
|--|---|
| Всі є суфіксами | Можуть бути як суфіксами, так і префіксами |
| Мають широкий спектр застосування. Напр., більшість англійських іменників можна зробити множиною з {PLU} | Можуть мати широкий або вузький спектр |
| Всі є нативними для англійської мови (давньоанглійською розмовляли близько 500–1000 рр.) | Багато були перейняті з латини, грецької мови або інших мов (хоча інші, особливо суфікси, є рідними, включаючи {ful}, {like}, {ly}, і {AG}) |

Таблиця 2

Флексивні морфемі англійської мови

| Флексивна морфема | Функція | Додається до | Приклад |
|-------------------|--|--------------|----------------------------------|
| -s, -es | {PLU} = plural | nouns | I have two black hats. |
| -’s, -s’ | {POSS} = possessive | nouns | My sister’s kid is very loud. |
| -er | {COMP} = comparative | adjectives | I have shorter hair than you do. |
| -est | {SUP} = superlative | adjectives | He has the greatest success. |
| -s | {PRES} = 3 rd person singular present tense | verbs | She drives too fast. |
| -ed | {PAST} = past tense | verbs | He watched football. |
| -en | {PAST PART} = past participle | verbs | He has eaten everything. |
| -ing | {PRES PART} = progressive tense | verbs | He is playing piano. |

Таблиця 3

Дериваційні морфемі англійської мови: дериваційні суфікси

| Поширені дериваційні суфікси | Додається до | Перетворює у | Приклад |
|------------------------------|------------------|--------------------|-----------------------------|
| {-ize} | nouns adjectives | verbs | rubberize, normalize |
| {-ful} | nouns | adjectives | playful, helpful, beautiful |
| {-ly} | nouns adjectives | adjectives adverbs | manly, friendly, proudly |
| {-sion} | verbs | nouns | discussion |
| {-hood} | nouns | nouns | neighborhood |
| {-dom} | nouns | nouns | kingdom |

Таблиця 4

Дериваційні суфікси, які перетинаються з флексивними суфіксами, проте служать для різних цілей

| Дериваційний суфікс | Додається до | Перетворює у | Приклад |
|---------------------|-------------------|------------------|---------------------------------|
| {-er} | verbs nouns/verbs | nouns | reader, grader |
| {-ed} | verbs | adjectives | am tired, was bored |
| {-en} | verbs | adjectives | this spot is taken |
| {-ing} | nouns/verbs | nouns adjectives | biking is fun interesting story |

Дериваційні префікси

| Поширені дериваційні префікси | Додається до | Перетворює у | Приклад |
|---|------------------------------|------------------------------|--|
| {un-} {a-} {dis-} {re-} {anti-} | adjectives verbs nouns | adjectives verbs nouns | unhappy atypical dislike refill, reevaluate, review anti-aircraft |

Висновки. У статті розглянуті специфічні лінгвістичні ознаки слова як основної одиниці морфології, окреслені ознаки морфеми як найменшої одиниці значення, зображений розподіл морфем на морфологічному рівні, порівняні флективні та дериваційні морфеми англійської мови, простежена динаміка їх змін.

Морфема – це короткий компонент мови, який відповідає трьом основним критеріям:

- 1) це слово або частина слова, яка має значення;
- 2) його не можна розділити на дрібніші змістовні сегменти, не змінивши його значення;
- 3) він має відносно однакове стійке значення у різних словесних контекстах.

Існує два типи морфем [8, с. 279]. Вільні морфеми можуть стояти в мові окремо та мають конкретне значення, наприклад: *eat, walk, strong*. Зв'язані морфеми не можуть стояти окремо. Морфеми складаються з двох окремих класів, які називаються (а) основи і (б) афікси. Основа, або корінь, – це морфема в слові, яка надає слову його принципове значення. Прикладом вільної кореневої морфеми є *woman* у слові *womanly*. Прикладом зв'язаної кореневої морфеми є *-sent* у слові *dissent*.

Афікс – це зв'язана морфема, яка стоїть до або після основи. Афікс, який стоїть перед основою, називається префіксом. Деякі приклади префіксів: *ante-, pre-, un-, dis-* у таких словах: *antedate, prehistoric, unhealthy, disregard*. Афікс, який стоїть після основи, називається суфіксом. Деякі приклади суфіксів: *-ly, -er, -ism, -ness*, як у таких словах: *happily, gardener, capitalism, kindness*.

Афікс може бути як дериваційним, так і флективним. Дериваційні служать для зміни значення слова, будуючись на основі. Наприклад, додавання префікса *un-* до *healthy* змінює значення зі «здоровий» на «нездоровий». Додавання суфікса *-er* до *garden* змінює значення слова «сад», який є місцем, де ростуть рослини, квіти тощо, на «садівник», що означає «людина, яка доглядає за садом». Слід зазначити, що всі префікси в англійській мові є дериваційними, а суфікси можуть бути як дериваційними, так і флективними. На противагу великій кількості дериваційних афіксів, в англійській мові існує всього вісім флективних. Всі вони є суфіксами. Вони виконують різні

граматичні функції при додаванні до конкретних типів слів.

Дослідження містить перспективи для подальшого виявлення та опису морфем англійської мови як основи сучасного словотвору, що будуть розглянуті у наступних публікаціях.

ЛІТЕРАТУРА

1. Алексеева І.О. Курс теоретичної граматики сучасної англійської мови. Вінниця : Нова книга, 2007. 78 с.
2. Блох М. Я. Теоретическая грамматика английского языка. Москва : Высшая школа, 2003. 241 с.
3. Блох М.Я. Теоретические основы грамматики. Москва : Высшая школа, 1986. 159 с.
4. Жаборюк О.А., Архіпова Н.П. Когнітивно-комунікативне підґрунтя класифікації простого речення. *Записки з романо-германської філології*. 2009. № 24. С. 71–82.
5. Клименко О.Л. Поповнення словникового складу сучасної англійської мови з нелітературних підсистем : дис. ... канд. філол. наук : 10.02.04. Запоріжжя, 1999. 198 с.
6. Раєвська Н.М. Теоретична граматики сучасної англійської мови. Київ : Видавництво державного університету, 1968. 352 с.
7. Харітонов І.К. Теоретична граматики англійської мови. Вінниця : Нова книга, 2008. 352 с.
8. Berg T. Right-branching in English Derivational Morphology. *English Language and Linguistics*. 2003. Vol. 7. № 2. P. 279–307.
9. Chomsky N. Aspects of the Theory of Syntax. Cambridge Massachusetts : M. I. T. Press, Massachusetts Institute of Technology, 1965. 251 p.
10. Lallot J. Aorist (aóristos), Ancient Theories of. *Encyclopedia of Ancient Greek Language and Linguistics* / ed. by G.K. Giannakis. 2014. Vol. 3. P. 6–8.
11. Plag I., Dalton-Puffer C., Baayen R.H. Morphological productivity across speech and writing. *English Language and Linguistics*. 1999. № 3. P. 209–228.
12. Strauss S., Feiz P., Xiang X. Grammar, Meaning, and Concepts: A Discourse-Based Approach to English Grammar. Taylor & Francis Ltd, 2018. 478 p.

REFERENCES

1. Aljeksjejeva I.O. (2007) Kurs teoretyčnoji ghramatyky suchasnoji anghlijskoi movy [Course of theoretical grammar of the modern English language]. Vinnytsia : New Book. 78 p. (in Ukrainian)
2. Blokh M. Ya. (2003) Teoreticheskaya grammatika angliyskogo yazyka [Theoretical grammar of the English language]. Moscow : Higher School. 241 p. (in Russian)
3. Blokh M. Ya. (1987) Teoreticheskie osnovy grammatiki [Theoretical foundations of grammar]. Moscow : Higher School. 159 p. (in Russian)
4. Zhaborjuk O.A., Arkhipova N.P. (2009) Kognityvno-komunikatyvne pidgruntja klasyfikaciji prostogho rechennja [Cognitive and communicative basis of simple sentence classification]. *Notes on Romano-Germanic philology*, no. 24, pp. 71–82. (in Ukrainian)
5. Klymenko O. L. (1999) Popovnennja slovnykovogho skladu suchasnoji anghlijskoi movy z neliteraturnykh pidsystem [Supplementing the vocabulary of modern English from non-literary subsystems] (PhD Thesis), Zaporizhzhia : Zaporizhzhia National University, 198 p. (in Ukrainian)
6. Rajevsjka N.M. (1968) Teoretychna ghramatyka suchasnoji anghlijskoi movy [Theoretical grammar of the modern English language]. Kyiv: State University Publishing House. 352 p. (in Ukrainian)
7. Kharitonov I.K. (2008) Teoretychna ghramatyka anghlijskoi movy [Theoretical grammar of the English language]. Vinnytsia: New Book. 352 p. (in Ukrainian)
8. Berg T. (2003) Right-branching in English Derivational Morphology. *English Language and Linguistics*, vol. 7, no. 2, pp. 279–307.
9. Chomsky N. (1965) Aspects of the Theory of Syntax. Cambridge Massachusetts : M. I. T. Press, Massachusetts Institute of Technology. 251 p.
10. Lallot J. (2014) Aorist (aóristos), Ancient Theories of. *Encyclopedia of Ancient Greek Language and Linguistics* / ed. by G. K. Giannakis. Vol. 3, pp. 6–8.
11. Plag I., Dalton-Puffer C., Baayen R.H. (1999) Morphological productivity across speech and writing. *English Language and Linguistics*, no. 3, pp. 209–228.
12. Strauss S., Feiz P., Xiang X. (2018) Grammar, Meaning, and Concepts: A Discourse-Based Approach to English Grammar. New York : Routledge, 478 p.